

Arkkitehtuurista ja sen tutkimisesta

Anna Ripatti & Mia Åkerfelt

Keväällä 2022 uutiskuvat ovat täyttyneet pommitusten rauhioittamista rakennuksista ja tuhoutuneista elinympäristöistä Ukrainassa. Arkkitehtuurin

valtava inhimillinen ja yhteiskunnallinen merkitys on tullut jälleen kerran hyvin konkreettiseksi. Jos kodit, työpaikat, koulut, metroasemat, voimalat, tiet ja muu rakennettu ympäristö ja infrastruktuuri tuhoetaan, yhteiskunta – sellaisena kuin me sen tunnemme – tuhoutuu. Samalla ihmisten ja monien muiden elollisten elämä muuttuisi ratkaisevalla tavalla. Arkkitehtuuri kannattelee ja muokkaa yksilöitä ja yhteisöjä. Se luo monin tavoin edellytykset hyvälle elämälle, kuten tämänkin lehden artikkeleista käy ilmi.

Tämä *Tahiti* teemanumero tuo esiin uutta arkkitehtuurin humanistista tutkimusta Suomessa. Pyrimme sen kautta kartoittamaan, miten arkkitehtuuria, sen historiaa, nykyisyyttä, merkityksiä sekä kytköksiä muihin taiteisiin, tieteisiin, yksilöihin ja yhteiskuntaan tutkitaan tällä hetkellä. Tutkijat ovat tutkimuskohteiden valinnal-

la aina määrittäneet arkkitehtuuria, erityisesti hyvänä ja kiinnostavana koettua arkkitehtuuria. Tutkimisen arvoisen arkkitehtuurin piiri on muuttunut huomattavasti vuosikymmenten kuluessa ja muuttuu tietenkin jatkuvasti. Mikä on se arkkitehtuuri, jonka tutkijat kokevat tällä hetkellä kiinnostavaksi ja tutkimisen arvoiseksi? Tätä kysymystä tämä arkkitehtuuriin keskittyvä teemanumero osaltaan valottaa.

Vaikka *Tahitissa* arkkitehtuuri on ollut esillä lehden perustamisesta lähtien, tämä on ensimmäinen varsinaisesti arkkitehtuuriin laajassa mielessä keskittyvä lehden teemanumero. Viime vuonna *Tahitissa* ilmestyi Bauhaus-aiheinen teemanumero (2021:1), jonka artikkelit tutkivat pohjoismaista muotoilua ja arkkitehtuuria kyseisen liikkeen kautta. Sitä ennen julkaistiin kaksi kulttuuriympäristöä käsitellyttä numeroa *Tahiti*-konferenssin pohjalta (2015: 4 & 2016:1). Arkkitehtuuri-teemanumeroa on erityisesti toivottu, koska arkkitehtuurin humanistinen tutkimus Suomessa on edelleen vilkasta ja koska monet arkkitehtuurin historian erityiskysymykset eivät

ole välttämättä kovin luontevasti mahtuneet aiempien *Tahitin* temaattisten numeroiden piiriin.

Saimme tähän teemanumeroon yllättävän paljon erittäin kiinnostavia artikkeliehdotuksia, mikä jo sinänsä kertoo aihepiirin nykyisen tutkimuksen vireydestä Suomessa. Tiukan karsinnan ja vaikeiden valintojen jälkeen pyrimme tuomaan esiin mahdollisimman monipuolisen kokonaisuuden artikkeleita, jotka hyödyntävät erilaisia lähestymistapoja ja valaisevat siten kukin osaltaan nykyistä arkkitehtuurin tutkimusta, sen aiheiden ja metodien kirjoa. Niillä haluamme välittää lukijoille teemanumeron keskeistä ideaa: tuoda esiin, mitä arkkitehtuurin humanistinen tutkimus on Suomessa tällä hetkellä.

Arkkitehtuurin historian asema Suomen yliopistojen taidehistorian oppiaineissa on ollut vahva jo hyvin pitkään. Niissä arkkitehtuurin historian tutkimus ei ole oma erillinen alansa, vaan tiiviisti yhteydessä muun visuaalisen, materiaalisen ja tilallisen taiteen ja ympäristön tutkimiseen. Arkkitehtuurin historiaa tutkitaan tietenkin myös muualla kuin taidehistorian piirissä, erityisesti arkkitehtiosastoilla eri korkeakouluissa ja tällä hetkellä myös monien yliopistojen yhteiskuntatieteellisissä ja historian oppiaineissa. Ainakin aikaisemmin arkkitehtuurin historiaa on tutkittu vireästi myös museoissa, etenkin Arkkitehtuurimuseossa, Museovirastossa ja maakuntamuseoissa. Tutkimuksen kenttä on siis kokonaisuutena hyvin moninainen ja aktiivinen. Tästä kertovat lukuisat meneillään olevat tutkimusprojektit.

Arkkitehtuurin historia on ollut tärkeä osa taidehistoriaa niin kauan kuin taidehistoria akateemisena tieteenalana ollut olemassa. Muiden Pohjoismaiden tavoin Suomessa arkkitehtuurin historian tutkiminen on ollut vilkasta 1800-luvun loppupuolelta lähtien. 1800-luvulla Euroopan taiteen ja arkkitehtuurin tutkijat keskittyivät usein keskiaikaisiin kirkkoihin ja linnoihin. Jo varhain arkkitehdit tutkivat ja dokumentoivat myös tavallisten ihmisten elin-

ympäristöjä, kuten pohjoismaista puurakennusperinnettä, vaikka tutkiminen ei useinkaan tapahtunut yliopistoissa. Nämä aihepiirit muodostivat sen rakennusperinnön, jonka varaan rakennettiin identiteettejä ja jonka pohjalta kehitettiin myös uutta arkkitehtuuria.

Tutkimuskohteiden kirjo laajentui 1900-luvun kuluessa kattamaan yhä moninaisimpia rakennetun ympäristön osa-alueita, aluksi uuden ajan puukirkkoja ja kartanoita, sittemmin myös kaupunkirakentamista ja asuintaloja ja 1990-luvulta eteenpäin myös muun muassa lähiöitä, ostareita, huoltoasemia ja tyyppitaloja puutarhoineen ja sisustuksineen. Viime aikoina myös Suomessa tutkijat ovat huomioineet runsaan ja moninaisen infrastruktuurirakentamisen olennaisena osana arkkitehtuurin historiaa.

Tutkijoiden kiinnostus suunnittelijoihin ja tuntuu nimiin ei ole kuitenkaan kadonnut minnekään – päinvastoin. Alvar Aallon arkkitehtuuri pysyy yhä inspiroivana tutkimuskohteena monille. Tässä teemanumerossa Jonas Malmberg ja Petteri Kummala tulkitsevat hänen suunnitelmaansa Säynätsalon kunnantalon ympäristöksi uudella tavalla hybridimaiseman käsitteen kautta. Heidän tutkimusartikkelissaan pääsemme tutustumaan Alvar Aallon suunnitelmaan Säynätsalon keskusaukioksi, jonka pääosassa oli metsä. Myös Asko Mäkelä tuo tutkimuksessaan uusia näkökulmia Alvar Aallon arkkitehtuuriin. Hänen artikkelinsa johdattaa lukijat kävelyllä Paimion parantolan kadonneeseen puutarhaan, jossa koneajan estetiikka sekä elämän ja kuoleman symboliikka olivat olennaisia. Mäkelä tulkitsee tämän usein unohdetun puutarhan kytköksiä muihin taiteisiin, etenkin kirjallisuuteen ja kuvataiteeseen ja esittää, että puutarhan kävelykäytävät olivat eräänlainen liukuhihna tai talja elämän ja kuoleman välissä.

Arkkitehtuurin kiinteä suhde muihin taiteisiin ilmenee myös Susanna Aaltosen tutkimusartikkelissa kuvataiteilija Birger Carlstedtin ateljееkodeista. Aaltonen osoittaa, että Carlstedt raken-

si kodeistaan esityksiä omasta taiteilijuudestaan, jonka hän kietoi ideaan kansainvälisestä modernismista. Arkkitehtuurin suhdetta muihin taiteisiin käsittelee myös katsausartikkelissaan Hanna Hyvönen, joka pohtii arkkitehtuurin nykyistä tietokoneavusteista esittämistä suhteessa kuvataiteen historiaan. Toisessa teemanumeron katsausartikkelissa Elina Standertskjöld tuo esiin uutta tietoa Helsingin oopperatalon historiasta ja sen liittymisestä kaupungin kehittämissuunnitelmiin eri aikoina. Lähtökohtana artikkeliin toimivat Arkkitehtuurimuseon runsaat ja yhä edelleen suurelta osin tutkimattomat piirustuskoekuvat.

Sen lisäksi, että arkkitehtuuri luo ja määrittelee elämän ja erityisesti hyvän elämän edellytyksiä, se myös muokkaa käyttäjiä ja kokijoita. Julia Svarvar käsittelee artikkelissaan erittäin vähän tunnettua 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun kaupunkien kylpyläarkkitehtuuria Suomessa. Hän osoittaa, että kylpyläarkkitehtuuri osallistui yhteiskuntaluokkien määrittämiseen ja toimi siten kansalaisten ohjauksen ja hallinnan välineenä. Myös Susanna Santala tulkitsee Helsingin Oodi-kirjastoa hyvinvointivaltion infrastruktuuriverkostojen liittymänä ja kansalaisten hallinnan ja itsesäätelyn instituutiona. Hänen artikkelinsa paljastaa, miten rakennus

osallistuu uudenlaisten kansalaistaitojen määrittämiseen ja levittämiseen. Arkkitehtuuri on siis tämän teemanumeron artikkeleiden valossa paitsi taidetta, estetiikkaa ja hyvinvointia myös valtaa ja politiikkaa. Se vaikuttaa monin keinoin ja säikein yksilöihin ja yhteiskuntaan.

Toivotamme kaikille lukijoille virkistäviä ja toiveikkaita lukuhetkiä teemanumeron parissa!

Anna Ripatti on filosofian tohtori, taidehistorian dosentti ja tutkija Helsingin yliopistossa. Hän tutkii tällä hetkellä muun muassa Ranskan työväestön arkkitehtuuria tutkimushankkeessa "Arkkitehtuurin poliittinen toimijuus vallankumousten Euroopassa 1830–1930".

Mia Åkerfelt on filosofian tohtori ja taidehistorian yliopisto-opettaja Åbo Akademiassa. Hän johtaa Koneen säätiön rahoittamaa tutkimushanketta "Housing, Prefabrication and Export – the Architecture of Reconstruction in Times of Crisis", joka tarkastelee esivalmistetun puutaloarkkitehtuurin roolia kriisien jälkeisessä jälleerakentamisessa, erityisesti Puutalo Oy:n vientiä Puolaan ja Israeliin vuosina 1940–1980.